

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MIRCEA, CORNELIU

Fascinația divinului : ce înseamnă a filosofoa? / Corneliu Mircea ;
cuv. înainte și introd. de Corneliu Mircea. - București : Eikon, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-49-0652-6

1

DTP: Valerian Susan

Copertă: Dorothea Hîrjoi Mircea

Editor: Valentin Ajder

Corneliu Mircea

FASCINAȚIA DIVINULUI

CE ÎNSEAMNĂ A FILOSOFA?

E I K O N

București, 2022

Eleusis o foloseau. Doar „cine a văzut” știe, pentru că nimeni nu ar putea descrie în cuvinte trăirea bulversantă pe care o pot avea acolo, unde conștiința de mine însumi devine conștiință de Sine a Sinelui absolut. Și doar „cine a văzut” va avea puterea de a-și contopi gândul cu fapta și de a în-făptui ceea ce a fost semănat de veci în ființa sa.

„A mai trecut o zi” îmi spun în fiecare seară, când întinericul se lasă și stelele răsar, una câte una... fără a-mi putea înăbuși adâncă voce care se înalță din mine însumi și din profunzimea lumii care mă înconjoară, voce care îmi actualizează răscolitoarea întrebare: *cine sunt? Ce este tot ceea ce este? Ce este, în esența sa, Dumnezeuul spre care îmi întorc de atâtea ori fața?*

Cu punerea acestor întrebări începe aventura numită *filosofare*. Din momentul în care tihna lipsită de orizont în care somnolam se risipește, iar spiritul se deschide spre orizontul iluminat, mă desprind de anosta peregrinare în pustiu zilelor fără de sens și mă ancoriez de axul fundamental al Divinității (determinat de filosofi ca principiu originar). Și, de voi avea puterea de a gândi din perspectiva noului orizont, voi constata că înaintez tot mai sigur spre temeiul însuși al temeiului, că „bolboroseala” mea de odinioară devine, pe nesimțite, meditație încheată și discurs organizat. De vreme ce m-am angajat pe drumul ce are o singură țință – *Ființa ca în-ființare* –, nu mă voi mai pierde în hățișul speculațiilor sterile. Voi înțelege tot mai clar că nu sunt și că nu am fost nicicând despărțit de Ființa Divină pe care o sesizez și în orizontul căreia gravitez, că adevăratul meu destin este acela de a înainta spre începutu-i-fără-de-început, că scânteia divină pe care o reprezint se îndreaptă, fără să o bănuiască de atâtea ori, spre rugul fără de stingere al Celui-Veșnic.

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
INTRODUCERE: CE ESTE ZEUL?	9
1. O întrebare banală.....	9
2. Ce este Dumnezeu?.....	12
3. Orizontul întrebării.....	14
4. „Știu că nu știu”	16
5. „În mine vorbește ceva divin, un Zeu”	18
6. De la arhaica imagine magico-mitică a Divinului la Zeul unic	19
7. Ce este adevărul?	23
CAPITOLUL 1: FACEREA DE SINE.....	27
I. ÎN-FIINȚAREA	27
A. DESCHIDEREA ONTONOMĂ	27
8. De la simbol la concept și idee.....	27
9. De la simbol la concept.....	30
10. Principiul originar	31
11. Zeul – ca Unu	34
12. De la trăirea curentă a prezenței (din ținutul conștiinței comune) la gândul explicit al ființei	37
13. Deschiderea onto-nomă	40
14. Ființa – ca spirit	43
B. MEDITAȚIA DEZVĂLUITOARE.....	45
15. Ce este Ființa?.....	45
16. Ființa presupune Ne-ființa (și reciproc).....	46
17. Unu ca alt Unu (Mulțimea).....	50
18. Contradicția-cauză.....	54
19. Sensul „războirii”	57
20. Contrazicerea contradicției – efectul.....	60
21. Reciproca respingere a contrariilor conduce la reciproca lor afirmare.....	62

II. STRATEGIA FACERII	64
A. IDEE ȘI SUBSTRAT.....	64
22. Ființa ca în-ființare unificatoare	64
23. Forma (ideea) spirituală	65
24. Apariția (fenomenul)	69
25. Atomul – idee și materie: energie.....	70
26. Facerea integral-parțială (și necesar-întâmplătoare)	75
27. Lumile multiple și eonul divin	77
28. Eonul spiritual și cosmosurile materiale.....	78
B. DESCHIDEREA NIVELICĂ ȘI STRUCTURAREA MULȚIMILOR	80
29. Deschiderea nivelică	80
30. Facerea, desfacerea și refacerea.....	82
31. Nucleonul	84
32. Făptura.....	87
C. RE-ÎNTRUPAREA.....	93
33. A-sincronia devenirii „materiale” și spirituale.....	93
34. Fenomenul (și legea) re-întrupării	94
35. Spirit și trup	96
36. Fluxul etern și spiritual al vieții.....	101
CAPITOLUL 2: IPOSTAZELE TRĂIRII SPIRITUALE.....	107
I. SFERELE SPIRITUALE (CA DESCHIDERE NIVELICĂ)	107
37. Intuiția analogică.....	107
38. Cunoașterea analogică.....	109
A. TĂRÂMUL INCONȘTIENTULUI.....	110
α) INSTINCTUALITATEA.....	110
39. „Confortul” simplei prezențe	110
40. Proto-senzitivitatea ca „intrare în rezonanță cu”	112
41. Senzația.....	115
42. Percepția	118
43. Sinele spiritual originar	119
44. Instinctualitatea	121

45. Plăcerea și durerea.....	123
46. Inteligența instinctuală.....	124
β) AFECTIVITATEA	125
47. Simțirea	125
48. Esența spirituală și substratul bio-neuronal	128
B. TĂRÂMUL SUBCONȘTIENTULUI	132
49. Sentimentul	132
50. Zeul – ca intuiție subconștientă	132
51. Forța magică.....	134
52. Locuire și de-plasare.....	136
53. Simbol și arhetip	138
54. Discursul imagistic	141
55. Reveria și visul	143
C. TĂRÂMUL CONȘTINȚEI DE SINE	146
α) FENOMENUL CONȘTINȚEI.....	146
56. A fi conștient de mine însumi.....	146
57. Raportul conștiinței cu orizontul subconștient (forța deschiderii).....	147
58. Sunt – și pot fi – eu însumi numai față de (și prin) Spiritul suveran.....	150
59. A fi în comunicare.....	152
60. Relația	153
β) DEVENIREA FLUCTUANTĂ	157
61. Focalizarea.....	157
62. Fluxul și refluxul conștientizării	158
63. A concepe (a re-crea)	159
χ) JUDECATA TEORETICĂ	161
64. Inferența (judecata).....	161
65. Cunoașterea ca facere și, deopotrivă, ca „revenire la”	164
66. Pre-judecata și (h)ipoteza	166
67. Ierarhizarea	167
δ) JUDECATA PRACTICĂ	169
68. Fapta – ca oglindă a judecării.....	169
69. Valoarea faptei	171
70. Verificare și analiză	172

71. Traseele probabile ale realității	175
72. Vină, remușcare, mărturisire, pedeapsă și iertare.....	176
73. „Presiunea” normei, regulamentului și legii.....	179
E) JUDECATA ESTETICĂ – IZVOR AL REVELAȚIEI	181
74. Re-organizarea originară a formelor.....	181
75. Unitatea celor trei judecăți: teoretică, etică și estetică ...	182
76. Individual și universal.....	183

CAPITOLUL 3: REFLECȚIA SISTEMATICĂ 185

I. REFLECȚIA ȘTIINȚIFICĂ.....	185
77. Cercetare științifică și experiment.....	185
78. Viziunea științifică (problema gravitației)	188
79. Universurile paralele („Mutiversul”)	192
80. „Evantaiul” științelor pozitive	196
81. Cunoașterea unificatoare.....	198
II. REFLECȚIA REFLECȚIEI	200
82. Psihologia – ca știință experimentală – și parapsihologia – ca știință factuală.....	200
83. Logica.....	202
84. Reducția fenomenologică.....	205
III. CONTEMPLAȚIA METAFIZICĂ	210
A. EGO SUM	210
85. Ego cogito, ego sum.....	210
86. Eul – „punctul arhimedic” al oricărui univers spiritual.....	213
87. Eul ca subiect.....	214
88. „Personalizarea” gândirii.....	215
89. Divinul din adâncul meu.....	217
90. Filosofia spiritului.....	218
B. DEMONSTRAȚIA.....	220
91. Certitudinea naturală a prezenței de sine și reflecția metafizică	220
92. Viziunea dinamică a principiului originar.....	222

93. Demonstrația ca dez-văluire a principiului originar (prin sine și față de sine)	223
94. Demonstrație și aserțiune.....	225
95. Discursul categorial.....	227
96. Logosul.....	228

CAPITOLUL 4: CE ÎNSEAMNĂ A FILOSOFA?..... 231

A. TRANS-CONȘTIENȚA	231
97. Evenimentul.....	231
98. Calea eternei deveniri	234
99. Începerea.....	236
100. Trans-conștiiența	239
B. CE ÎNSEAMNĂ A FILOSOFA?	243
101. Ce înseamnă a filozofa?	243
102. Invocație și enunț.....	246
C. ETICA.....	255
103. Știința atitudinii practice	255
104. Ce „trebuie” să fac?	256
105. Analiza și evaluarea celestă.....	259
106. Spre iubirea supremă.....	262
107. Sensul perfecționării spirituale.....	265
EPILOG: A FI PE CALE	269
108. A fi pe cale	269
109. Sensul vieții.....	272

suprem a pătruns în sufletul meu, sunt smuls cu putere de *aici*, dornic să aflu ce se ascunde *acolo*, în ținutul divin, locuit de Zeul care „știe cu adevărat” și care este, El însuși, Adevărul (așa cum spusese Iisus).

Sunt îndemnat, cu alte cuvinte, să încerc să pătrund – *prin gândire* – în orizontul divin. Dacă nu ar exista în mine *ceva* din ființa Lui, nu aş avea cum să pornesc în căutarea Sa, de vreme ce nu aş ști spre ce să mă îndrept; în același timp, dacă esența Sa nu ar lipsi din mine, nu aş fi însetat să Îl cunosc pe Cel ce nu (mi) s-a dezvăluit încă.

Așadar, ce este Zeul?

CAPITOLUL 1

FACEREA DE SINE

I. ÎN-FIINȚAREA

A. DESCHIDEREA ONTONOMĂ

8. *De la simbol la concept și idee*

Cu siguranță că întrebarea aceasta e cea mai gravă dintre cele ce au fost, sunt și pot fi formulate. Cel ce întreabă sunt eu, spiritul acesta care, în clipa interogației, mă deschid spre orizontul transcendent și misterios, încercând să pătrund cu gândul genunea întredeschisă, asemănătoare cerului fără de margini. Nu știu dacă voi reuși să înțeleg ceva; cert e faptul că sunt atras de lumina pe care o întrezăresc *dincolo*, că simt adânca nevoie de a mă apropia cumva de Cel ce o iradiază și, prin el, de mine însumi – de ființa mea *adevărată*. De aceea am pus întrebarea de mai sus.

Cum aş putea să răspund?

Într-un singur fel: încercând să pătrund, prin gândire, în abisul fascinant al Divinului, căutând în primul rând o noțiune – și, implicit, un termen – o *determinație inițială* prin care să pot scruta pe îndelente prezența tulburătoare pe care am sesizat-o.

Ce îmi poate sugera la o primă privire acest cuvânt – Divinul? De vreme ce eu sunt cel ce meditez, conștient de mine și de limita cunoașterii mele, intuiesc că, față de mine – această entitate mărginită – Cel spre care îmi îndrept privirile e *lipsit de hotare*. În urmă cu peste două milenii și jumătate, cineva i-a pus vestitului Thales tocmai această întrebare: „Ce este Zeul?” (τί τὸ θεῖον)¹. Înțeleptul nu s-a lăsat amăgit de imaginile și istoriile zeităților ce tronau în pantheonul elin, ci, detașându-se de orizontul înțelegerii magico-mitice naive ce mulțumea pe locuitorii Greciei din acele vremuri, a păstrat altitudinea întrebării puse și, după ce va fi meditat îndelung, a răspuns: (Zeul este) acel *ceva* (τὸ) *ce nu are început, nici sfârșit*.²

Surprinzătoare cuvinte. Pentru că Thales a lăsat de-o parte întreaga reprezentare religioasă de până atunci și, încercând să pătrundă cu gândul în intimitatea esenței divine, a apelat la ceea ce este specific gândirii înseși: *noțiunea abstractă*, ca „vehicol” al cunoașterii. După câteva zeci de milenii de credință magico-mitică rațiunea a intrat în joc, dornică de a înțelege Zeul, pentru ca, înțelegându-l, atât cât îi permiteau puterile gândului, să se apropie cumva de veșnica-i lumină.

Înțeleptul din Milet nu ar fi putut cugeta asupra Celui-mai-presus-de-toate dacă, detașându-se de viziunea religioasă naivă a timpului său, nu ar fi căutat să exprime ceva din misterul divin folosindu-se de unele cuvinte capabile de a-i sugera esența inefabilă. De unde le-ar fi putut alege? Evident, din vocabularul curent. Cu sublinierea că termenii preluați nu se vor mai referi la obiecte concrete și

¹ Diogenes Laërtios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, I, X, 36.

² μήτε ἀρχήν... μήτε τελευτήν (op. cit. I., IX, 36).

nici la seria de imagini antropomorfe, ci vor fi destinați să sugereze într-un fel sau altul unele „calități” ale Divinului pe care gândul le-a putut surprinde. Thales a vorbit despre fără-de-început și fără-de-sfârșit, dar tot el a încercat să numească Divinul cumva și, în dorința de a găsi un termen cât mai potrivit pentru genunea nemărginirii, s-a oprit asupra *apei* (ὕδωρ).

„Oare de ce?” s-au întrebat mulți, cu nedumerire; de ce tocmai apa, atunci când elementul³ ei e cât se poate de concret? O pot lua în palme, o pot bea, mă pot îmbăia în unda-i limpede. Dar, trebuie să observ, tot apa se strânge în mările ce par a se contopi adeseori cu cerul, sugerând nesfârșimea (de aceea apa a fost elementul prin care străvechea gândire magico-mitică exprimase aceeași totalitate originară, fiind, după cum se vede, *o noțiune-simbol*⁴).

Termenul grec σύμβολον provine de la verbul βάλλω (a arunca), precedat de adverbul σύν (împreună); σύν-βάλλω înseamnă așadar „a arunca împreună”, în cazul de față imaginea concretă a apei, pe de o parte, și, pe de alta, înțelesul ei abstract: ceea-ce-sălășluiește-pretutindeni. Dacă mă voi lăsa sedus de imaginea concretă a simbolului și mai puțin de semnificația sa abstractă (nemărginimea),

³ Căci apa era, pentru gânditorii acelor timpuri, un *element* (termenul latin *elementum* desemna, așa cum spune cuvântul, unitatea originară a universului). Gândirea arhaică diferențiasse patru elemente fundamentale: apa, aerul, pământul și focul. Thales s-a referit la unul dintre acestea, conferindu-i o dimensiune universală. (La fel au procedat Anaximene și Heraclit, care au vorbit, primul, despre *aer*, iar cel de-al doilea despre *focul* cel veșnic și universal).

⁴ Așa cum explicase de altfel și Aristotel, referitor la gândul lui Thales: pentru că pământul plutește pe apă, iar hrana viețuitoarelor e umedă, pentru că apoi căldura se ivește și se menține prin apă, semințele tuturor lucrurilor având o natură umedă (Aristotel, *Metafizica*, I, 3, 983 b 6).

voi putea concluda că viziunea lui Thales e „materialistă” (sau „fizicalistă”), așa cum au făcut-o de altfel o seamă de comentatori. Dar dacă voi îngemăna imaginea concretă cu semnificația abstractă complementară, acceptând că apa exprimă tot ceea ce este, voi putea înțelege și accepta – odată cu Thales – că termenul acesta reprezintă întreaga lume care, spunea el, „e însofletită și plină de zei”⁵, Divinitatea nenăscută (ἀγένετον)⁶ fiind „rațiunea cosmosului”⁷, afirmație care anunță deja gândul lui Anaxagoras.

9. De la simbol la concept

În mod curent apa e o noțiune concretă. Dar ea încearcă, în viziunea lui Thales, să exprime nemărginimea, chiar dacă rudimentar și sugestiv, printr-un simbol care subîntinde un concept. Verbul *concupio* înseamnă „a primi la sine, a lua, a absorbi; a zămisli, a concepe, a naște; (figurat) a concepe cu mintea, a formula”. Toate noțiunile abstracte care populează câmpul rațiunii sunt concepte, începând cu „eul” prin care mă definesc *conceptual* și prin care determin și transfigurez spiritual formele alterității, percepute, revigorate ca simboluri și devenite în cele din urmă *concepte*.

Privesc în jur și văd, în fața ferestrei, arborele pe care îl cunosc, așa cum (și atât cât) îmi permite spiritul care l-a preluat în câmpul cunoașterii și îl concepe. El ființează în afara mea, dar eu îl cunosc în modalitatea în care l-am receptat de-a lungul numeroaselor noastre întâlniri, fără a-i putea trăi existența vegetală, fără a putea savura soarele care-i hrănește frunzele ori ploaia care-i îmbogățește

⁵ πλήρη θεῶν (Aristotel, *De anima*, A, V, 411, a 7).

⁶ Hermippos, în *Vieți* (fr. 12. FHG III, 39).

⁷ νοῦν τοῦ κόσμου τὸν θεόν – Aët. I, 7, 11 (Dox. 301).

seva. Îl sesizez și îl cunosc, pur și simplu. Vorbesc despre el, identificându-l conceptual și presupunând că este așa cum îl cunosc eu.

În mod „natural”, în viața curentă, sunt, ca toți semenii mei, un eu gânditor. Receptez senzații, percep forme și formațiuni definite față de care am o anume atitudine afectivă; le surprind sugestia simbolică și, în final, le *conceptualizez*. Cu alte cuvinte, le „re-creez” în orizontul reflexiv al conștiinței, conferindu-le o identitate spirituală bine definită. Conceptul este, prin urmare, spirit și operează în domeniul hieratic al spiritului subîntins de un „halou universal” care conferă forță și adâncime determinațiilor noționale.

Din clipa în care cunosc rațional, concep: revalorizez și redefinesc simbolurile subiacente și, prin ele, formele percepției.

10. Principiul originar

Trebuie să aleg cu mare atenție termenii prin care încerc să spun ceva despre Divinul însuși. Gândul s-a concentrat asupra-i, „punând între paranteze” orice imagine simbolico-arhetipală, orice credință, orice scenariu mitic, străduindu-se să înțeleagă *esența* divină. Dorința de a înțelege *ce este*, de fapt, Zeul mă proiectează pe mine, ființă gânditoare, în nesfârșimea orizontului transcendent, despărțindu-mă în mod firesc și logic de gândurile curente.

Mă voi strecura așadar cu ajutorul rațiunii în vastitatea fără de margini pe care am sesizat-o și voi încerca să deslușesc „ceva” în lumina sa inefabilă. Are loc prin urmare o deschidere a ființei mele spirituale spre acel *Ceva* Insolit și hieratic, numit, din vremuri imemorabile, Zeu. Această „deschidere spre” presupune actul gândirii. Nu

mă voi lăsa furat de avântul imaginației, ci voi încerca să îl gândesc pe Cel-ce-este-cu-totul-*altceva* decât mi-a fost dat să cunosc până acum, dornic de a înțelege *ce este*, cu alte cuvinte de a-i înțelege „rațiunea de a fi”: *logos-ul*.

În același timp mă voi strădui să transcriu cele revelate, apelând la cuvintele pe care limba mi le pune la dispoziție, așa cum au făcut-o, în urmă cu peste două milenii și jumătate, filosofi greci. Ce am reușit să înțeleg până acum? O primă calitate: lipsa de hotare: nesfârșimea.

Thales s-a descurcat onorabil. Nu a spus *ce este* Zeul, ci s-a referit mai curând la ceea ce ar trebui *să nu aibă* – început și sfârșit –, precum și la faptul că, nenăscut fiind, e rațiunea cosmosului, reușind să păstreze astfel altitudinea întrebării. Poate că nici nu s-ar fi putut răspunde mai profund, cel puțin într-o primă secvență a unui discurs care se va încheia la scurtă vreme după aceea. Important este că un punct de plecare a fost fixat: *fără-de-începutul* și *fără-de-sfârșitul* reprezintă determinația originară a Divinului. Anaximandru, discipolul său, va păstra această sugestie, vorbind despre ἀπειρον (*nemărginitul*) și numind noțiunea aceasta *principiu* (ἀρχή), un cuvânt-cheie care înseamnă principiu-și-început al celor ce sunt.

Sunt alăturate întâmplător cele două semnificații ale termenului ori sunt interdependente? Evident că, vorbind despre principiu (*arhe*), încerc să exprim miezul sintetic al celor ce sunt printr-o singură determinație conceptuală. Din perspectiva totalizantă în care mă găsesc acum, toate sunt înțelese ca fiind același Ceva care se confundă cu începutul (ἀρχή) dincolo de care nu mai poate fi alt ceva. De aceea spun că începutul acesta (care se confundă cu principiu) este *fără de început*: a fost dintotdeauna și va fi pentru totdeauna.

Enigmatice cuvinte. Ce îmi dă dreptul să afirm că principiu – coincident cu începutul – este și a fost de veci, după cum va fi pe veci? Voi încerca să răspund la această întrebare prin meditațiile ce se desfășoară în paginile acestei cărți. Dar, mai înainte de a porni la drum mi se pare necesar să fac următoarele observații. Prima, că începutul pe care îl enunță principiu fundamental nu coincide, așa cum se crede în general, cu originea unei serii de evenimente temporale, de vreme ce el presupune *acțiunea* începerii. A *începe* înseamnă a te detașa de o stare (sau de o condiție) anume și a în-temeia „ceva” – principiu, evident –, cu alte cuvinte *a ajunge la principiu*. Apoi, să observ că principiu (miez și început al celor ce sunt) este, cum spuneam, gândit de mine, spiritul acesta contemplativ care, în momentul meditației, se retrage din acțiunile curente și din exterioritatea lumii împrejmuitoare, intuind prezența a toate și înțelegând-o ca *începere* sau *ca intrare-în-prezență*.

Un simplu cuvânt, un termen abstract – principiu – a fost desemnat așadar să exprime ceva despre Divinul gândit ca atare de spiritul meu. Spunându-i Nemărginit, subînțeleg că misteriosul Ceva depășește orice determinație conceptuală și mă include în genunea sa, ca parte din Întregu-i-fără-de-parte. S-a deschis astfel poarta unei lumi noi, de o dezarmantă adâncime. Toate sunt Nemărginitul care, neavând început și nici sfârșit, nu poate fi decât unic – Unu.

11. Zeul – ca Unu

„Unu”... De ce am simțit nevoia să enunț acest cuvânt? Nemărginitul e, așa cum termenul însuși o spune, fără-de-margini. Nimic altceva nu se zărește în cuprinsu-i. O singură prezență se desfășoară la infinit: una; sau *Unul*. Și cum aş putea exprima mai bine acest fapt dacă nu alegând numeralul banal – unu – și folosindu-i sugestia semantică pentru a exprima adevărul adânc al unității originare pe care o presupune ideea Nemărginirii? Fără îndoială că rațiunea a făcut un efort remarcabil de a înțelege semnificația abstractă a numeralului: pe unu, ca *unu-a-toate*.

De altfel numeralul este concept. A înțelege că un lucru sau altul e unu – și a-l numi pe unu ca atare, eliberat de forma perceptivă pe care o determină – este un efort pe care omul arhaic a reușit la un moment dat să îl facă, iar tinerii învățăcei de azi să îl reediteze în prima perioadă a copilăriei, atunci când renunță să numere „pe degete”. Dar între funcția sa „numerală” și rangul de principiu la care unu e ridicat de gândirea metafizică, deosebirea e fundamentală. Căci de acum nu se va mai vorbi despre unu ca unitate numerică – deci ca element al unei mulțimi –, ci despre Unu ca unitate originară și transcendentală, unitate ce va reprezenta, noțional, Divinul și va deschide drumul spre o înțelegere mai adâncă a reperului suveran.

Discipolul lui Anaximandru, Xenofan, a intuit acest adevăr. Muștrându-i în versuri elegiace pe Hesiod și Homer care „au pus pe seama zeilor tot ceea ce, între muritori, e lucrul de rușine și de hulă: hoții, adultere și

înșelăciuni reciproce”⁸, Xenofan afirmase, fără echivoc: „Unul e Zeul, între Zei și oameni cel mai mare, nici la chip, nici la minte asemeni muritorilor”⁹.

Gândul s-a concentrat asupra adevărului mai adânc pe care îl relevă *noțiunea* de Zeu, ignorând orice determinare antropomorfă generată, de-a lungul mileniilor, de imaginarul colectiv. Dacă tradiția religioasă vorbea despre o mulțime de Zei, cu înfățișări și obiceiuri omeneste, gândul lui Xenofan s-a îndreptat asupra ființei divine *unice*, fără a se lăsa furat de prejudecățile comune. De altfel, *noțiunea* de Zeu îl presupune pe Unu. Căci Zeul, dacă este cu adevărat Zeu, trebuie să fie mai presus de (sau cel mai puternic dintre) toți Zeii (ἀπάντων κράτιστον¹⁰). Din clipa în care figurile antropomorfe ale Divinului au fost respinse, iar Zeul a fost înțeles în măreția și splendoarea esenței sale, ideea de Unu nu mai putea lipsi. Xenofan nu a afirmat, textual, că Zeul e Unul însuși, dar a precizat, cu profunzime, că Zeul trebuie să fie unu (deci unic). Din acel moment termenul abstract „unu” – numeral care, în gândirea curentă desemnează un singur element dintr-o mulțime – va avea sensul de unu-a-toate: *Unul – Unicul*.

Orice credincios din zilele noastre, fie că a auzit, fie că nu despre filosofia greacă, îl înțelege în același mod pe Dumnezeu: ca Unu-fără-de-început-și-fără-de-sfârșit. Iar apropierea – prin invocație, rugăciune și contemplație religioasă – de Dumnezeu presupune, în orice modalitate

⁸ Sext., *Adv. Math.* IX, 193.

⁹ (Clem., *Stromat.* V, 109, II, 399, 16 St.). Sferic fiind, Zeul acesta „în întregime vede, în întregimea lui gândește și în întregime aude [fără a respira]” (Sext., *op. cit.*, IX, 144, cf. fr. A 1), „mai intens în gândire decât gândirea” (νοεώτερον ἢ νόημα) – Timon fr. 60, Sext. P. H. I 224. Diog. IX 18, I 113, 12.

¹⁰ Aristotel, *De Melisso Xenophane Gorgia* cc. 3. 4. 977a, 24.

s-ar efectua, actul *unificării*. Aidoma cerului (*deiws*), Dumnezeu e nesfârșit și unic. Spre această nemărginime se îndreaptă și spiritul meu, intuind și gândind în același timp Unicul. Am, în aceste momente, *conștiința unității originare* care îmi transfigurează sufletul, după cum, la fel de mult, am dorința și speranța de a fi ascultat.

Același sentiment, dar în alt registru, îl am și în cursul meditației filosofice. Căci în clipa în care ajung la concluzia că *toate sunt una* – și enunț această idee, precum odinioară Heraclit¹¹ –, gândul meu „se dizolvă” spiritual în Unu și „ridică la puterea” lui Unu întreaga existență, concepută ca existență de mine însumi. Cu mențiunea că eu, cel ce gândesc, deși particip la Unu, nu mă confund cu Unimea originară. Sunt într-un fel Unu în clipa de răspântie a meditației, simt, intuiesc și gândesc unitatea absolută a celor ce sunt, dar, în același timp, sunt doar „eu însumi”, cel ce îl gândește pe Unu și îl contemplă, din interiorul și din afara sa, deopotrivă.

„Toate sunt una – și Unu” caracterizează noua condiție pe care o ating eu, ființă cugetătoare, având intuiția unității originare pe care o presupune Divinul. Căci în clipa în care îmi îndrept privirile gândului asupra principii suveran – ca determinare noțională a esenței divine – „surprind” *ceva* din adevărul Celui-ce-este-Unu. Ateul gândește și el *universalul* atunci când vorbește despre cosmos; ca atare, se referă la Unul ce subîntinde mulțimea celor ce sunt. Ideea i se pare firească, de vreme ce ființa sa e conștientă de sine, iar conștiința de sine nu se poate institui decât pe fondul unității originare și transcendente sesizate de milenii și numită de el „materie” sau „natură”.

¹¹ ἔν πάντα εἶναι (Hippolytos, *Refutationes*, IX, 9).

Cu alte cuvinte, atât judecata comună cât și raționamentul științific ori trăirea religioasă conțin în mod necesar gândul unității originare (subîntinse, prin intermediul conștiinței, de intuiția Divinității unice). Pe de altă parte, nu pot să nu observ că, din momentul în care îl gândesc pe Unu – eu, ființă conștientă, diferențiată până atunci de lume și de orizontul transcendent – uit, pentru moment, de mine însumi și mă confund cu Unitatea originară pe care o enunț. „Pentru moment” spun, pentru că ideea de Unu care îmi transfigurează în aceste clipe eul nu mă poate detașa radical de orizontul conștiinței comune, grație căreia eu sunt doar eu însumi și nu lumea ori reperul transcendent. Chiar dacă îl gândesc pe Unu și „mă dizolv”, fulgerător, în ideea sa, revin, în mod necesar, după ce enunțul meu s-a încheiat, la conștiința curentă de lăptură mărginită, păstrând însă, în plan secund, ideea unității originare și transcendente care *este*, pur și simplu – *ființa*.

12. De la trăirea curentă a prezenței (din ținutul conștiinței comune) la gândul explicit al ființei

A *ființa* este o constatare banală. Cea mai simplă trăire îmi spune că *sunt*. În clipa în care mă identific ca *eu*, îl subînțeleg pe *sunt* (nu m-aș putea sesiza pe mine însumi dacă nu mi-aș constata prezența de aici și de acum). Certitudine care nu mă părăsește decât odată cu intrarea în somn (deși, în vis, pot avea, de multe ori, sentimentul straniu că *sunt*; la fel, unele relatări ale celor ce au ieșit din starea de comă mărturisesc trăiri surprinzătoare care atestă nu doar persistența conștiinței de sine, ci prezența